
ՄԵՐ ՀՈՐԵԼՅԱՐՆԵՐԸ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՓԱՅԼԱՏԱԿՈՒՄՆԵՐՈՎ ԵՎ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐՈՎ ԼԻ ԿՅԱՆՔԻ ՈՒՂԻ

(Հովհաննես Չեքիջյանի ծննդյան 90-ամյա հոբելյանի առթիվ)

Լրացան ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ, ՀՀ Ազգային հերոս, ԽՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, ԽՍՀՄ Պետական մրցանակի դափնեկիր, պրոֆեսոր, դիրիժոր Հովհաննես Հարությունի Չեքիջյանի ծննդյան 90-ամյա և կատարողական գործունեության 75-ամյա հոբելյանները:

Այդ կապակցությամբ 2018 թվականի հոկտեմբերին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության որոշմամբ Հ.Չեքիջյանը՝ հայ երաժիշտներից միակը, արժանացավ ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտորի կոչման. վկայականը Մաեստրոյին հանձնեց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը 2018թ. հոկտեմբերի 18-ին:

Իսկ ՀՀ ԳԱԱ խմբագրական-հրատարակչական խորհրդի և Արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ առաջիկա օրերին «Տիգրան Մեծ» հրատարակչությունը լույս կընծայի Աննա Ասատրյանի “Ohannes Tchekidjian: Life and Career” մենագրությունը:

2017 թվականի վերջին՝ դեկտեմբերի 30-ին, Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի ՆՀ- 1014 –Ա հրամանագրով Հովհաննես Չեքիջյանին շնորհվեց «Հայաստանի Ազգային հերոս» բարձրագույն կոչումը: Նախագահի հրամանագրում կարդում ենք. «Հայաստանն աշխարհին ներկայացնելու ազգանվեր գործում դրսևորած անմնացորդ նվիրումի, մշակույթի բնագավառում ներդրած անձնական մեծ ավանդի, ինչպես նաև հայ ժողովրդին մատուցած բացառիկ ծառայությունների համար ժողովրդական

արտիստ Հովհաննես Հարությունի Չեքիջյանին շնորհել «Հայաստանի Ազգային հերոս» բարձրագույն կոչում՝ հանձնելով Հայրենիքի շքանշան»:

Հովհաննես Չեքիջյանը՝ մեծանուն երաժիշտը, քաղաքացին ու անհատը, հայրենիքի բարձրագույն պարգևին՝ Հայաստանի Ազգային հերոսի կոչմանն արժանացած 16-րդ հայորդին¹ է և երկրորդ երաժիշտը², ներկայումս երևանաբնակ, հայաստանաբնակ միակ ՀՀ Ազգային հերոսը:

Հիրավի, արժանի գնահատական, կոչում և շքանշան: Չէ՞ որ «Մանես-րոյի սխրանքը վաղուց է դարձել արվեստի գագաթ ու նշաճող: Նա ժամանակակից կատարողական արվեստում մի ամբողջ դարաշրջան է: Նրա անվան հետ են կապվում Հայաստանի ակադեմիական կապելլայի բարձրագույն նվաճումները: Խմբավարի զարմանալի տաղանդը և սիրելի գործին ինքնամոռաց նվիրումը պայմանավորեցին երգչախմբի ստեղծագործական ճակատագիրը: Հովհաննես Չեքիջյանը միավորեց և՛ հայ խմբերգային մշակույթի լավագույն ավանդույթները, և՛ արդի երգչախմբային արվեստի նվաճումները»³:

Իսկ մինչ այդ ԱՊՀ անդամ-երկրների հումանիտար համագործակցության խորհրդի և ԱՊՀ անդամ-երկրների հումանիտար համագործակցության միջպետական հիմնադրամի վարչության՝ 2014թ. ապրիլի 17-ի համատեղ նիստի որոշմամբ Հովհաննես Չեքիջյանին շնորհվել էր «Համագործակցության աստղեր» միջպետական մրցանակը՝ 2013 թվականի համար՝ մշակույթի և արվեստի ասպարեզում, որը նրան հանձնվեց Մոսկվայի Մեծ թատրոնի Բեթհովենյան դահլիճում:

Ի դեպ, նկատենք, որ մրցանակակիրների շարքում էին Ուկրաինայի գիտությունների ազգային ակադեմիայի պրեզիդենտ (1962-ից), ՍՍՀՄ ԳԱ

¹ ՀՀ Ազգային 17 հերոսներից 16-ը հայեր են, մեկը՝ ռուս: «1988 թվականին Հայաստանում տեղի ունեցած աղետալի երկրաշարժից հետո կատարված վերականգնողական աշխատանքների կազմակերպման գործում ներդրած ծանրակշիռ անձնական ավանդի, դժվարին պահերին հայ ժողովրդին ցուցաբերած բարոյական բացառիկ աջակցության համար» 2008թ. դեկտեմբերի 6-ին այդ կոչումը շնորհվել է Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի նախագահ, Դաշնության խորհրդի անդամ Նիկոլայ Ռիժկովին (հերթական համարը՝ 15):

² «Աշխարհին Հայաստանի ներկայացման գործում և երկրի առջև ունեցած բացառիկ ծառայությունների համար, ինչպես նաև ծննդյան 80-ամյակի առթիվ» 2004 թվականի մայիսի 27-ին այն շնորհվել է ֆրանսահայ շանսոնյե Շառլ Ազնավուրին (հերթական համարը՝ 13):

³ **Гомцян Наталия**, Живая легенда, “Голос Армении”, 25 января, 2018, стр. 6.

ակադեմիկոս (1962), Ուկրաինայի հերոս (1998), Լենինյան մրցանակի դափնեկիր (1957), Ստալինյան մրցանակի (երրորդ աստիճանի, 1950) և Ուկրաինայի Պետական մրցանակների կրկնակի դափնեկիր (1970, 2004), ՍՍՀՄ Գերագույն խորհրդի դեպուտատ (1962-1989), Ուկրաինական ՍՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահության անդամ (1963-1980) Բորիս Պատոնը և ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ (1988), ՍՍՀՄ Պետական (1967) և ՌՍՖՍՀ Պետական (1997) մրցանակների դափնեկիր, Ա.Պ.Չեխովի անվան Մոսկվայի գեղարվեստական թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար և դիրեկտոր (2000–2018), Օլեգ Տաբակովի ղեկավարությամբ գործող Մոսկովյան թատրոնի («Табаков-ка») հիմնադիր և գեղարվեստական ղեկավար (1987-2018) Օլեգ Տաբակովը:

Եվ այսպես. ո՞վ է մեր ժամանակների հերոսը՝ կենդանի լեգենդն ու քայլող դասականը, մասնորոշ Հովհաննես Չեքիջյանը:

Փարիզի «Ecole normale de Musique» կոնսերվատորիայի և Ստամբուլի կոնսերվատորիայի ասպիրանտուրայի շրջանավարտ, Թուրքիայի միակ պրոֆեսիոնալ երգչախմբի՝ Ստամբուլի պետական կապելլայի գեղարվեստական ղեկավար և գլխավոր դիրիժոր, Ստամբուլի պետական օպերային թատրոնի երաժշտական ղեկավար Հ.Չեքիջյանը 1961 թվականին եկավ Հայաստան և սեպտեմբերի 5-ին ստանձնեց Հայաստանի պետական երգչախմբի ղեկավարությունը: Նրա գործունեությունը նշանավորեց Հայաստանի պետական ակադեմիական երգչախմբի տարեգրության Ոսկեդարը, երբ հայկական կապելլան հասավ Խորհրդային Միության լավագույն երգչախմբերի մակարդակին՝ որոշ առումներով գերազանցելով նրանց:

Երգչախմբային դիրիժոր, կոմպոզիտոր, մանկավարժ, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, Սոցիալիստական աշխատանքի հերոս, Լենինյան և ՍՍՀՄ Պետական (կրկնակի) մրցանակների դափնեկիր Գուստավ Էռնեստսը նկատեց. «Էստոնիա» համերգասրահի այցելուներին սպասում էր հաճելի անակնկալ, ես կասեի՝ «համերգային ռումբ»՝ Հայաստանի պետական երգչախմբի ելույթը: Ինտոնացիոն հարստությունը, ֆրազավորման հստակությունը հնարավորություն են ընձեռում հաղորդելու ունկնդրին այն, ինչն անհնար է ամրագրել նոտաներով: Կապելլայի կատարմամբ հնչում են ոչ միայն տեքստը, այլև ենթատեքստը, ոչ միայն տողերը, այլև այն, ինչ գտնվում է տողերի միջև, տողից վերև ու տողատակին:

Կապելլայի գլխավոր դիրիժոր և գեղարվեստական ղեկավար Հովհաննես Չեքիջյանը խիստ ինքնատիպ, օժտված երաժիշտ է: Հ. Չեքիջյանը կայծակի արագությամբ է արձագանքում երգչախմբի այս կամ այն մասում նկատ-

վող ամենափոքր տատանումին կամ հնչերանգին: Չեքիջյանի ղեկավարությամբ խումբը հիշեցնում է սնդիկով լեցուն սրվակ, որն անդրադարձնում է ամենափոքր շեղումն իսկ: Յուրաքանչյուր ակնթարթ դիրիժորը պատրաստ է երգչախմբի ղեկավարման վահանակին միացնելու նորանոր նրբերանգներ. այդ ամենը կատարվում է էլեկտրոնային վիրտուոզությամբ:

...Ուղեծիր է ելել երաժշտական նոր նավ, որի անձնակազմը և հրամանատարը եռանդուն են, լի ավյունով և խիզախ թռիչքներով»⁴:

Իսկ կոմպոզիտոր, դիրիժոր, մանկավարժ, հասարակական գործիչ, Սոցիալիստական աշխատանքի հերոս, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, Լենինյան և ՍՍՀՄ Պետական մրցանակների դափնեկիր, ՀԽՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս, արվեստագիտության դոկտոր Արամ Խաչատրյանն արձանագրեց. «Շատ բարձր եմ գնահատում Հովհաննես Չեքիջյանի կատարած աշխատանքը: Նա համաշխարհային ընդգրկման դիրիժոր է, խմբերգային արվեստը հասցրել է համամարդկային հնչողության»⁵:

Հ.Չեքիջյանի ղեկավարած երգչախումբը միակն է համաշխարհային երգչախմբային արվեստում, որը բեմում երգում է առանց նոտաների, դրանցից չի օգտվում անգամ խոշոր կտավի վոկալ-սիմֆոնիկ ստեղծագործությունների կատարման ժամանակ՝ ղեկավարվելով «բեմ բարձրացողը նոտաներն իր սրտում ու մտքում պետք է ունենա և ոչ թե ձեռքին» չեքիջյանական նշանաբանով:

Բացառիկ դիրիժորի կատարողական գործունեությունն ունի երկու հիմնական ուղղություն:

Մի կողմից՝ նա աշխարհին է ներկայացրել հայ երգչախմբային երաժշտությունը և երգչախմբային արվեստի բարձր մակարդակը: Այս տեսակետից Մաեստրոն հաջողությամբ շարունակում է Մեծն Կոմիտասի գործը: Կոմիտասը հայ երաժշտության քարոզիչն էր՝ հայ երգի առաքյալն ինչպես օտարների, այնպես էլ հենց հայերի համար: Նրա կյանքի նպատակներից էր համոզել աշխարհին, որ հայն ունի իր ինքնուրույն երաժշտությունը: Կոմիտասը հայ երգը տարածեց նաև հայերի շրջանում և «ստիպեց» նրանց, որ սիրեն այն: Նա իր ժողովրդին վերադարձրեց սեփական երգը: Մինչ այդ՝ Հայաստանից դուրս, անգամ հայ մտավոր կյանքի կենտրոններում՝ Կ. Պոլսում, Թիֆլիսում, Վե-

⁴ **Էռնեստս Գ.**, Բարձր թռիչք ձեզ, «Սովետական Հայաստան», 3 նոյեմբերի, 1964: **Ernesaks G.**, Meeldiv Üllatus, “Rahva Hääl”, 29 oktoobril, 1964.

⁵ **Ասատրյան Ա.**, Ամենայն հայոց մաեստրոն. Հովհաննես Չեքիջյան, Երևան, 2009, էջ 4, «Հայրենիքի ծայն», 1 հունվարի, 1974:

նետիկում, Մոսկվայում, Բաքվում, հայ ժողովրդական երգը քիչ էր ծանոթ: Երգվում էին հիմնականում «ազգային» երգեր, որոնց բառերը հայկական էին՝ հայրենասիրական, բայց երաժշտությունը մեծ մասամբ կտորներ էին եվրոպական օպերաներից կամ էլ փոխառված ծանոթ եվրոպական երգերից («Արի, իմ սոխակ», «Մեր հայրենիք» և այլն)⁶:

Իր կատարողական ողջ գործունեության ընթացքում Մաեստրո Չեքիջյանը հավատարիմ է կոմիտասյան պատգամներին: Եվ պատահական չէ, որ իր հիմնադրման օրվանից՝ 2015 թվականի հունվարի 29-ից, Մաեստրոն Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ է: Ավելին՝ կանգնած լինելով այդ թանգարանի գաղափարի և ստեղծման ակունքներում՝ մեծապես կարևորել է թանգարանի ստեղծումը Երևանում: Իսկ մինչ այդ՝ 2011 թվականին, եղել է Կոմիտասի անվան Առաջին միջազգային փառատոնի պատվավոր հյուրը և ընտրվել մրցանակային ժյուրիի պատվո նախագահ, փառատոնի «գեղարվեստական մասի ձևավորման գործին աջակցելու և վերջինիս նկատմամբ նվիրվածություն ցուցաբերելու համար» 2011թ. օգոստոսի 7-ին պարգևատրվել Պատվոգրով:

Հ.Չեքիջյանի երկացանկում կարևոր տեղ են գտել ինչպես հայ դասականների՝ Տիգրան Չուֆաճյանի, Կոմիտասի, Մակար Եկմայանի, Արմեն Տիգրանյանի, Ալեքսանդր Սպենդիարյանի, Արամ Խաչատրյանի և ուրիշների, այնպես էլ ժամանակակից և սփյուռքահայ կոմպոզիտորների՝ Բարսեղ Կանաչյանի, Առնո Բաբաջանյանի, Ալեքսանդր Հարությունյանի, Ալան Հովհաննեսի, Էդվարդ Միրզոյանի, Էդգար Հովհաննիսյանի, Գրիգոր Հախինյանի, Արամ Սաթյանի, Կոնստանտին Պետրոսյանի, Աշոտ Բաբայանի և այլոց ստեղծագործությունները:

Մաեստրոն համերգներով շրջագայել է Հայաստանի սահմաններից դուրս 184 քաղաքներում՝ նախկին ԽՍՀՄ հանրապետություններում, Լիբանանում, Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, Չեխոսլովակիայում, Լեհաստանում, Մեծ Բրիտանիայում, ԱՄՆ-ում, Հունաստանում, Սիրիայում, Շվեյցարիայում, Թուրքիայում, Արգենտինայում, Ավստրալիայում ևն: 868 համերգների ընթացքում (դրանցից 43-ը՝ Ֆրանսիայում, 97-ը՝ Լենինգրադում) հանդես է եկել աշխարհի 69 առաջնակարգ նվագախմբերի, այդ թվում՝ ԽՍՀՄ պետական ակադեմիական սիմֆոնիկ, Մոսկվայի Մեծ թատրոնի սիմֆոնիկ, Մոսկվայի

⁶ Ասատրյան Ա., Կոմիտասը և հայ երաժշտական արվեստի զարգացման ուղիները /Ծննդյան 140-ամյակի առթիվ/, «Պատմաբանասիրական հանդես», 2010, N 1, էջ 25-43:

պետական ֆիլիարմոնիայի ակադեմիական սիմֆոնիկ, Լենինգրադի ֆիլիարմոնիայի ակադեմիական սիմֆոնիկ, Բուդապեշտի ֆիլիարմոնիայի սիմֆոնիկ, Վրոցլավի ֆիլիարմոնիայի սիմֆոնիկ, Մարսելի օպերայի սիմֆոնիկ նվագախմբերի հետ:

Մյուս կողմից՝ հայրենիքում՝ Երևանում և Հայաստանի շրջկենտրոններում ու շրջաններում, ներկայացրել է ինչպես հայ, այնպես էլ արտասահմանյան դասական երաժշտությունը, այդ թվում՝ Բախի, Հենդելի, Մոցարտի, Բեթհովենի, Շոպենի, Բելինիի, Ռոսինիի, Վերդիի, Վագների, Մենդելսոնի, Բրամսի, Բեռլիոզի, Գունդի, Ֆորեի, Սմետանայի, Գերշվինի, Գլինկայի, Բորոդինի, Մուսորգսկու, Չայկովսկու, Տանենի, Դմիտրի Շոստակովիչի, Տիխոն Խրեննիկովի, Գեորգի Սվիրիդովի, Դմիտրի Կաբալևսկու, Ռոդիոն Շչեդրինի, Քչիշտոֆ Պենդերեցկու և այլոց ստեղծագործությունները:

Ընդ որում երկու դեպքում էլ Մաեստրոն դառնում է բազմաթիվ ստեղծագործությունների առաջին ու անգերազանցելի մեկնաբանը: Նրա ղեկավարությամբ հայկական կապելլան ստեղծել է բազմազան ու հարուստ երկացանկ՝ կատարելով համաշխարհային երաժշտական գրականության ճանաչված, հայ և օտարազգի կոմպոզիտորների ստեղծագործություններից, նաև հայ ժողովրդական երգեր, հատվածներ օպերաներից: Բնագրի լեզվով՝ 27 լեզուներով կատարվել են ավելի քան 700, այդ թվում՝ խոշոր կտավի շուրջ 40 ստեղծագործություններ, որոնցից 15-ը ներկայացվել են Խորհրդային Միությունում առաջին անգամ:

Հովհաննես Չեքիջյանի ջանքերով ոչ միայն Հայաստանում, այլև Խորհրդային Միությունում առաջին անգամ հնչել են վոկալ-սիմֆոնիկ այնպիսի ստեղծագործություններ, ինչպիսիք են Հ.Բեռլիոզի «Requiem»-ը (1967, Երևան, Մոսկվա), «Ռոմեո և Ջուլիետ» դրամատիկ սիմֆոնիան (1983, Մոսկվա) և «Te Deum»-ը (1977, Լենինգրադ), Գ.Ֆորեի «Requiem»-ը (1971, Երևան, Մոսկվա), Շ.Գունդի «Մահ և կյանք» օրատորիան (1971, Մոսկվա), Զ.Վերդիի «Ազգերի հիմնը» (1982, Լենինգրադ), Կ.Լամբերտի «Ռիո Գրանդե»-ն (1982, Լենինգրադ) ևն:

Ավելին, Հ.Չեքիջյանը համաշխարհային դիրիժորական պրակտիկայում միակ դիրիժորն է, ով Հ.Բեռլիոզի «Requiem»-ը կատարել է 37 անգամ՝ Երևանում, Մոսկվայում, Լենինգրադում, Մինսկում, Թբիլիսիում, Վիլնյուսում, Կիևում, Քիշնևում, Կաունասում, Ույանովսկում, Տիրասպոլում, Խարկովում, Դնեպրոպետրովսկում, Սվերդլովսկում, Լվովում, Օդեսայում, Նովոսիբիրսկում, Օմսկում, Տոմսկում՝ սահմանելով յուրահատուկ համաշխարհային ռեկորդ: Ի

դեպ, հենց Հ.Չեքիջյանի ջանքերով տեղի ունեցավ Բեռլինի «Requiem»-ի երևանյան պրեմիերան 1967-ի փետրվարի 1-ին և 2-ին: Օրեր անց՝ փետրվարի 26-ին, «Requiem»-ը հնչեց Մոսկվայում՝ Հ.Չեքիջյանի ղեկավարությամբ, ՍՍՀՄ պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի և Հայաստանի պետական երգչախմբի կատարմամբ: Իսկ մարտի 2-ին և 3-ին ստեղծագործությունը Մաեստրոյի ղեկավարությամբ հնչեց Լենինգրադում՝ Հայաստանի պետական երգչախմբի և Լենֆիլհարմոնիայի ակադեմիական սիմֆոնիկ նվագախմբի կատարմամբ:

Կարելի է հաստատապես արձանագրել, որ Հովհաննես Չեքիջյանի անձնական մասնակցության շնորհիվ նոր մակարդակի է բարձրացել երաժշտական կյանքի որակը Հայաստանում, իր գործունեությամբ նա էական նպաստ է բերել Խորհրդային Միությունում խմբերգային և դիրիժորական կատարողական արվեստի զարգացմանը: Դրա վառ վկայությունն է այն հանգամանքը, որ կատարողական բարձր արվեստի և ստեղծագործական ծանրակշիռ նվաճումների համար Հայաստանի պետական երգչախումբը 1969 թվականին արժանացել է «Ակադեմիական» բարձր, սակավադեպ շնորհվող կոչմանը, որին Հայաստանի երաժշտական կոլեկտիվներից արժանացել է միայն Երևանի Ա.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական թատրոնը, 1975-ին դարձել Հայաստանի վաստակավոր կոլեկտիվ, իսկ 2012-ին ստացել «Ազգային» կարգավիճակ:

Իր գործունեությամբ Հ.Չեքիջյանը նշանակալիորեն ընդլայնել է երգչախմբային ստեղծագործության հորիզոնները և հայ երաժշտության ժառանգությունը միավորել համաշխարհային և ժամանակակից խմբերգային արվեստի լավագույն նմուշների հետ⁷:

Հովհաննես Չեքիջյանը հայ դիրիժորներից, նաև կատարողներից միակն է, ով արժանացել է ԽՍՀՄ Պետական մրցանակի: ԽՍՀՄ այդ բարձրագույն պարգևը տաղանդավոր երաժշտին շնորհվեց 1975 թվականին՝ «1971-1973 թվականների համերգային ծրագրերի համար». այդ տարիներին Մաեստրոյի ղեկավարությամբ հայկական կապելլան բազմաթիվ համերգներով հանդես էր եկել Ռուսաստանում, Ուկրաինայում, Մոլդավիայում, Լիտվայում, Վրաստանում և Ադրբեջանում:

Այսօր Հովհաննես Չեքիջյանը հայաստանյան բոլոր երաժշտական միջոցառումների հանդիսատեսի կողմից խիստ ցանկալի ու շատ սպասված մասնակիցն է. նրա ղեկավարած կապելլային է վստահվում և՛ Կոմիտասի միջազ-

⁷ **Оганес Чекиджян.** Капитан армянской капеллы, Форум, 2/2014, стр. 32.

գային գիտաժողով-փառատոնի բացման համերգը (26 սեպտեմբերի, 2018), և՛ Հայաստանում 2018-ի հոկտեմբերին տեղի ունեցած Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթնաժողովի համերգը (7 հոկտեմբերի, 2018) և էլի շատ ու շատ միջոցառումներ:

Հովհաննես Չեքիջյանը հայ կոմպոզիտորներից շատ-շատերի վոկալ-սիմֆոնիկ և խմբերգային ստեղծագործությունների փնտրված մեկնաբանն է...

Հ.Չեքիջյանի ստեղծագործական դիմանկարն ամբողջացնելու համար նշենք նրա արդյունաշատ գործունեությունը Երևանի Ալ.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոնում, որի գեղարվեստական ղեկավարը և դիրեկտորն էր 1982-1987 թվականներին: Հ.Չեքիջյանը կարևորում է թատրոնի խաղացանկը. ներկայացվում են Հ.Բեռլիոզի «Ռոմեո և Ջուլիետ» դրամատիկ սիմֆոնիան, Չայկովսկու «Թեմա վարիացիաներով» բալետային ներկայացումը: Բեմ են բարձրանում մի կողմից՝ ժամանակակից սովետական կոմպոզիտորների երկերը, այդ թվում՝ Վյաչեսլավ Գանելինի «Սատանայի ջրաղացը» բալետը, Ալեքսանդր Հարությունյանի «Սայաթ-Նովա» օպերան, մյուս կողմից՝ համաշխարհային դասականների գործերը՝ Պ.Չայկովսկու «Շչեկունչիկ» բալետը, Պուչչինիի «Բոհեմա» և «Չիո-Չիո-Սան» օպերաները, Ն.Ռիմսկի-Կորսակովի «Ոսկե աքաղաղը», Նաև Ջաքարիա Փալիաշվիլու «Դաիսի» օպերան և այլն:

Հ.Չեքիջյան կոմպոզիտորի գրչին են պատկանում Սիլվա Կապուտիկյանի խոսքերով գրված «Ազատության ղողանջներ» վոկալ-սիմֆոնիկ պոեմը (1963)՝ նվիրված Ա.Խաչատրյանի ծննդյան 60-ամյակին, և «Գարնանային անուրջներ» վոկալ-սիմֆոնիկ պոեմը (1975)՝ գրված Վահան Տերյանի քնարական բանաստեղծությունների հիման վրա, որը հնչել է Երևանում, Լենինգրադում, Մոսկվայում, Փարիզում, ԱՄՆ-ի քաղաքներում:

Պրոֆեսոր Հ.Չեքիջյանը 1975-ից դասավանդել է Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայում, որտեղ 2014-ին սահմանվել է Չեքիջյանի անվան կրթաթոշակ խմբավարական բաժնի լավագույն ուսանողի համար:

2018 թվականին իր հիմնադրման 75-ամյակը բոլորեց Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիան:

2018թ. հոկտեմբերի 18-ին Ալ.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնում տեղի ունեցավ ՀՀ ԳԱԱ հիմնադրման 75-ամյա հոբելյանական հանդիսավոր նիստը, որի համերգային մասում փայլեց Հովհաննես Չեքիջյանը:

Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախումբը Մաեստրոյի ղեկավարությամբ նախ հանդես եկավ կոմիտասյան խմբերգերի *a cappella* փայլուն կատարումներով (մենակատար՝ ՀՀ վաստակավոր արտիստ Սարգիս Աղամալյան)՝ «Ել-ել», «Գութաներգ», «Կալի երգ» և Երգչար՝ «Լուսնակը սարի տակին», «Անձրևն եկավ», «Եղնիկ», «Վարդ ա յարս», «Երևան բաղ եմ արել», «Տուն արի» և «Առնեմ էրթամ իմ յարը»:

Հաջորդիվ հայկական կապելլան Մաեստրոյի ղեկավարությամբ կատարեց Տիգրան Չուխաճյանի «Կարինե» կոմիկական օպերայի առաջին գործողության առաջին տեսարանը (մենակատար՝ Սարգիս Աղամալյան) և եզրափակիչ խմբերգը՝ ՀՀ վաստակավոր արտիստ Արամ Թուրաբյանի դաշնամուրային նվագակցությամբ:

Այնուհետև հանդես եկավ Հովհաննես Չեքիջյան սիմֆոնիկ դիրիժորը. նրա ղեկավարությամբ Ալ.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի նվագախումբը կատարեց Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի 75-ամյա պատմության ընթացքում միակ երաժիշտ ակադեմիկոսի՝ աշխարհահռչակ Արամ Խաչատրյանի հանրահայտ Վալսը՝ 21-ամյա Մ.Յու.Լերմոնտովի «Դիմակահանդես» դրամայի համար գրված երաժշտությունից, որը դարձավ դրամատիկական թատրոնում Խաչատրյանի ստեղծագործական գագաթնակետը: Այս առիթով նշենք, որ «Դիմակահանդեսի» պրեմիերան տեղի ունեցավ 1941-ի հունիսի 21-ին Մոսկվայի Ե.Վախթանգովի անվան թատրոնում: Ու թեև պրեմիերայի հաջորդ օրն սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, սակայն Վալսը, այնուամենայնիվ, ապրեց ու տարածվեց աշխարհով մեկ:

Հիշենք նաև, որ Ա.Խաչատրյանի քաղաքացիական հոգեհանգստի ժամանակ Մոսկվայի կոնսերվատորիայի Մեծ դահլիճում ՍՍՀՄ պետական սիմֆոնիկ նվագախումբը Եվգենի Սվետլանովի ղեկավարությամբ նվագում էր հենց այդ Վալսը՝ ներկաներից «յուրաքանչյուրին իրականում զգալ տալով, թե ինչ Մեծ երաժիշտ ենք մենք կորցրել»⁸: Վալսի հնչյուններն Ա.Խաչատրյանին ուղեկցեցին դեպի անմահություն:

Ստեղծագործության ընտրությունը շատ խորհրդանշական էր, չէ՞ որ տասնամյակներ առաջ՝ դեռևս Հայաստանում իր կատարողական գործունեության արշալույսին, Հ.Չեքիջյանն արժանացել էր Ա.Խաչատրյանի բարձր գնահատականին: 1971թ. հուլիսի 14-ին ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի որոշմամբ նա

⁸ Юзефович В. Арам Хачатурян, Москва, 1990, стр. 73.

պարգևատրվում է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով: Առաջին շնորհավորանքը հենց Արամ Խաչատրյանից էր: Հուլիսի 15-ին մեծանուն խմբավարն ստանում է հետևյալ շնորհավորական հեռագիրը. «Дорогой Оганес. Сердечно поздравляю Вас с награждением Орденом Трудового Красного знамени. Желаю еще большего расцвета Вашего сверкающего таланта. С любовью, Арам Хачатурян»⁹:

Մյուս կողմից՝ Խաչատրյանի ցանկությունն էր, որպեսզի իր տուն-թանգարանը ստեղծվեր ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտին կից:

Ու թեև կոմպոզիտոր-ակադեմիկոսի տուն-թանգարանը չստեղծվեց Արվեստի ինստիտուտին կից ու չդարձավ գիտական ուսումնասիրությունների կենտրոն, ինչպես պատկերացնում էր Ա.Խաչատրյանը, սակայն խիստ խորհրդանշական է, որ այսօր ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի www.arts.sci.am ինտերնետային կայքն այցելուին ողջունում է կոմպոզիտորի հանրահայտ Վալսով:

ՀՀ ԳԱԱ հոբելյանական համերգն ավարտվեց ՀՀ ԳԱԱ օրհներգի փառահեղ կատարմամբ. Արամ Սաթյանի և Կարո Վարդանյանի հեղինակած վոկալ-սիմֆոնիկ ստեղծագործությունը հնչեց Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախմբի և Ալ.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի նվագախմբի կատարմամբ՝ իր միակ ու անկրկնելի մեկնաբանի՝ Հովհաննես Չեքիջյանի ղեկավարությամբ:

Այս համատեքստում կարևորվում է ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի հետ Մաեստրոյի համագործակցությունը, որը նոր ու արդյունավետ փուլ է թեակոխել վերջին տասնամյակում: Բավական է նշել, որ նա ոչ միայն ՀՀ ԳԱԱ Ոսկե հուշամեդալի ասպետ է, ՀՀ ԳԱԱ օրհներգի առաջին ու մինչ օրս միակ մեկնաբանը, այլև ՀՀ ԳԱԱ պատմության մեջ միակ երաժիշտը, ավելին՝ արվեստի աշխարհի եզակի ներկայացուցիչը, ով արժանացել է ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտորի կոչման:

Մաեստրոն երաժիշտ կատարողներից միակն է, ում ստեղծագործական գործունեությանը նվիրված գիտական նստաշրջան է գումարել ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը: Նա արդեն 10 տարի անընդմեջ ոչ միայն ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ է, այլև Ինստիտուտի

⁹ Տե՛ս Հ.Չեքիջյանի անձնական արխիվ: Ի դեպ, 1983-ին հրատարակված Ա.Խաչատրյանի նամականիում նշված է այդ հեռագրի սխալ տարբերիվ՝ 1972: Տե՛ս Арам Хачатурян, Письма, Ереван, 1983, стр. 138:

բոլոր միջոցառումների սպասված ու ցանկալի հյուրն ու մասնակիցը: Եվ պատահական չէ, որ Մաեստրոյի հոբելյաններին արձագանքում է ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը՝ 80-ամյակին՝ Աննա Ասատրյանի «Ամենայն հայոց մաեստրոն. Հովհաննես Չեքիջյան» գրքով, 85-ամյակին՝ գիտական նստաշրջանի զեկուցումների ժողովածուով, իսկ այս փառապանծ հոբելյանին՝ Աննա Ասատրյանի “Ohanne Tchekidjian: Life and Career” մենագրությամբ:

Վերստին ջերմորեն շնորհավորելով մեր թանկագին հոբելյարին՝ մաղթում ենք երջանկությամբ ու ձեռքբերումներով լեցուն քաջառողջ կյանքի բազում տարիներ, անսպառ կենսական կորով, նորանոր նվաճումներ՝ ի նպաստ հայ երգչախմբային-կատարողական արվեստի զարգացման, ի շահ հայ և համաշխարհային երաժշտության հանրահռչակման:

Շնորհավոր հոբելյանդ, Ամենայն հայոց մաեստրո:

Օրինվի ծնունդդ, երգչախմբային արվեստի թանկագին մարշալ:

ԱՆՆԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

ԼԻԼԻԹ ԱՐՏԵՄՅԱՆ

արվեստագիտության թեկնածու

Հ.Գ.

Շնորհավորանքներին և բարեմաղթանքներին սիրով միանում է **ԿԱՆԹԵՂ**-ի խմբագրական խորհուրդը: